

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE UZAKTAN EĞİTİME TARİHSEL BİR BAKIŞ İLE GELECEK EĞİLİMLER

Günseli GÜMÜŞEL¹

Hüseyin DÖLEN²

ÖZET

Yüzyılımızın toplumu bir bilgi toplumdur. Bilgiye hızlı ulaşmanın yanı sıra bu eylemin hangi yöntemle güvenilir ve işlevsel biçimde gerçekleştirileceği de önem kazanmıştır. Eğitim alanında istenilen bilgiye etkin şekilde ulaşmak uzaktan eğitim uygulamaları ile mümkün olmaktadır. Tüm dünyanın gündeminde olan COVID-19 pandemisi ile birlikte hiç olmadığı kadar fazla ihtiyaç duyulan uzaktan eğitim uygulamalarının geçmişi resmi kaynaklara göre 19. yüzyıla dayanırken, alternatif kaynaklar uzaktan eğitim fikrini yazının bulunduğu çağlara kadar götürebilmektedirler.

Erken uygulamalarda çeşitli sebeplerle yüz yüze eğitim hakkını kullanamayanlara eğitimin ulaştırılması gereği ve sorumluluğuyla ortaya çıkan uzaktan eğitim, değişen koşullar, ihtiyaçlar ve küreselleşmenin de etkisiyle, sadece dezavantajlı gruplar tarafından değil toplumun tüm kesimlerince aktif şekilde kullanılan bir ana eğitim sistemi haline almıştır. Önceleri mektupla, radyo ve televizyonla yapılan uzaktan eğitim, internetin yaygın kullanımı ve eğitim teknolojilerindeki gelişmelerle yardımcı veya tamamlayıcı bir eğitim-öğretim yöntemi olmaktan çıkmış; devletlerin de üzerinde planlamalar ve yatırımlar yaptığı bir eğitim aktivitesi haline gelmiştir.

Çalışmamızda uzaktan eğitim fikrinin ve uygulamalarının dünya tarihindeki seyri örnek devletlerin çalışmalarıyla ele alınacaktır. Ayrıca Türkiye’deki uzaktan eğitim uygulamalarının gelişimi üzerinde durulacaktır. Böylece ülkemizin küresel uzaktan eğitim çalışmalarında geçirdiği aşamalar, mevcut durumu ve geleceği analiz edilerek daha iyi anlaşılmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: adaptif öğrenme, harmanlanmış öğrenme, pandemide eğitim, tersyüz edilmiş öğrenme, uzaktan eğitim, uzaktan eğitim tarihi.

¹ Öğretim Görevlisi Dr., Atılım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Ortak Dersler Bölümü, Ankara/Türkiye, Orcid ID: 0000-0001-8068-4294, gunseli.gumusel@atilim.edu.tr

² Koordinatör/MOODLE Sistem Yöneticisi, Atılım Üniversitesi, Uzaktan Eğitim ve Eğitim Teknolojileri Koordinatörlüğü, Ankara/Türkiye, Orcid ID: 0000-0002-3713-0947, huseyin.dolen@atilim.edu.tr

A HISTORICAL VIEW TO THE DISTANCE EDUCATION IN THE WORLD AND TURKEY WITH FUTURE TRENDS

ABSTRACT

The community of our age is a knowledge society. In addition to reach information quickly, it is also vital that with which method we reach reliable and functional information. It is now possible to reach information on education efficiently with the distance education practices. The coronavirus pandemic is on the agenda of the world as never before ,so the needed distance education practices, and officially they are based on 19th century but according to the alternative sources, they are based on the invention of writing times.

In early practices, distance education was a result of a necessity and responsibility to make the people reached education who could not use their education rights for various reasons but then with the effect of changing conditions, necessities and globalisation, not only disadvantageous groups but also the other parts of society wanted to use distance education systems actively. Firstly these practices were based on letters, radio and television and later distance education was not an attached or additional education-instruction system any more thanks to the widespread using of Internet and developments in education technologies. Moreover it developed into an educational activity which even the states made plannings and investmens on it.

In this study, development of the idea and practises of distance education in the world with the other states' activities will be discussed. In addition, distance education practices in Turkey will be focused. Consequently, past stages of distance education systems in our country, current situation and its future will be analyzed for a better understanding.

Keywords: adaptive learning, blended learning, education in pandemic, flipped classroom, distance education, history of distance education.

1. GİRİŞ

İçinde yaşadığımız ve gelişmelerine ayak uydurmak zorunda olduğumuz toplumun temel özellikleri ile kısa aralıklarla değişen veya gelişen koşulları dikkate alındığında, bilginin hızlıca yayıldığı görülecektir. Yenilenen toplum dinamikleriyle birlikte bilgi elde etme yollarının evrilmesi de kaçınılmazdır. Teknoloji ve bilim, bilgiyi öyle hızla yayılıp çoğalabilir hale getirmiştir ki hedef kitle ya da başka bir deyişle insan sermayesi çok geniş sayılara ulaşmıştır. Bu şartlarda sadece geleneksel okul anlayışıyla eğitim-öğretim yapmak günümüzde yeterli olmaktan uzaktır. Ayrıca dünya genelinde yaşanan COVID-19 pandemisi de eğitim-öğretimin şekil ve içerik değiştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Artık “öğreten öğretmen” ile “öğrenen öğrenci” yoktur (Gülumbay, 2006: 1). Yeni sistem öğrencilerin pasif durumdan çıkıp etkin öğrenme yapmalarını, çoğalan bilgiyi düzenleyip işleyebilmelerini ve böylece etkin birer birey olmalarını adeta zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan öğretmenin de alışılmış rollerinden sıyrılması, öğretme ortamını kolaylaştırması ve sürece etki edebilecek içsel ve dışsal faktörleri

en aza indirmesi beklenmektedir. Bu noktada öğretmen ile öğrenciyi birleştiren unsur etkileşim olacaktır. Etkileşimde bulunmak geleneksel metotlarda zamana ve mekâna bağlı olarak düşünülme eğiliminde olsa da özellikle iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlar, etkileşimin zaman ve mekan bileşenleriyle sınırlanmasına izin vermemektedir. Telefon, video, uydu, bilgisayar ve daha birçok iletişim olanakları farklı yerlerdeki insanların herhangi bir kısıtlama olmaksızın uzaktan eğitim yoluyla etkileşim içinde olmalarını sağlamaktadır (Karacaoğlu, 2011: 7-8). Böylece uzaktan eğitim sürecine dâhil olanlar işlevsel, esnek ve çerçevesi net biçimde belirlenmiş uygulanabilir programlar yoluyla gerekli tüm bilgileri alabilirken; kendi görüşlerini de sınavabilme ve yeni fikirlere açık olma olanaklarına kavuşmaktadırlar. Bu sırada geleneksel yöntemleri anlamlandıran pedagojik ilkelerin uzaktan eğitime adapte edilmesi zorunluluğunu da gözden kaçırmamak gerekir (Waterhouse, 2005: 4). “Yerel” eğitim olanaklarından “küresel” öğrenme ortamına geçiş (Eby ve Yamamoto, 2012: 55) elbette ciddiyle ve sağlam bir bilim altyapısıyla ilerletilmesi gereken bir süreçtir.

2. DÜNYADA UZAKTAN EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bilimsel ve tarihsel gelişimi bağlamında çeşitli aşamalardan geçerek bugünkü durumuna gelen uzaktan eğitim sistemlerinin geçmişine baktığımızda şaşırtıcı bir gerçekle karşılaşırız. Bilhassa ülkemizde pandemi döneminin eğitimdeki zorunluluklarıyla gündemin üst sıralarında kendi yer bulan uzaktan eğitim konusu, aslında tüm dünyanın çok uzun zamandır üzerinde çalıştığı bir alandır. Öyle ki uzaktan eğitimimin, insanların iki bin yıl önce el yazmalarını oluşturmasıyla başladığı kabul edilmektedir (Ebranati, 2007: 34). Bu metinler uzakta bulunan alıcıya bilgi aktarımını mümkün kılıyordu. Yani öğretenele öğrenenin aynı ortamda olması zorunluluğu yoktu. Yazının bulunmasıyla birlikte eğitim, antik dünya filozoflarının eğitimsel iletişiminden farklı olarak, yüz yüze gelme ya da aynı yerde olma zorunluluğundan bağımsız hale gelmiştir. Aslında sürecin başlangıç ilkelerini anlayabilmek için bu kadar gerilere gitmeye gerek yoktur. Daha Comenius’dan beri (1592-1670) sözlü bir öğretimin yerini alması gerekli ve doğru görülen duyuşal veriler üzerinde ısrarla durulmaktaydı. Başlangıçta tümüyle hareketsiz sayılabilecek duyuşal veriye canlılık katma girişimleri vardı: öğretmenin renkli tebeşirlerini kara tahta üzerinde gezdirmeye başlaması, kendisine eşlik eden bir öğrenciyle bazı deneyler yapması veya bir perdeye birbiri ardına resimler yansıtması gibi. Tüm bunlar eyleme bağlı gözlem ve algılar için duyuşal öğeler sayılırdı. Hatta 1800’lü yıllarda elektromanyetizma çalışan bir grup bilim adamının çalışmalarıyla ortaya çıkacak olan radyonun bile görüntü için bir başlangıç noktası ve daha sonra tamamlayıcı olduğu kabul edilebilir (Medici, 1972: 145-146). 1922’de Thomas Edison sinema filmlerinin kitapların ve belki de öğretmenlerin bile

yerini alabileceği tahmininde bulunduğunda her ne kadar ciddiye alınmamışsa da filmlerin ilk gerçek modern eğitim teknolojisi olacağını anlamak için (Rosenberg, 2001: 20) sadece II. Dünya Savaşı'na kadar (1939-1945) beklenmesi gerekecekti. Amerika, insanlık tarihinin en büyük savaşına hazırlanırken askeri yönetimdekiler, tüm dünyadaki milyonlarca askeri eğitmenin başka bir yolu olması gerektiğini fark etmişlerdir. Çözüm Hollywood'dan geldi: eğitim amaçlı askeri eğitim filmlerinin gösterimi yapılmaya başladı. Böylece askerlere hijyenden silah kullanımına kadar pek çok bilginin aktarımı kolayca yapıldı. Özetle, bu girişim modern anlamda uzaktan eğitimin öncüsü olarak kabul edilmiştir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bu teknoloji-eğitim etkileşimi, ülkelerin öğretim sistemlerinin uzaktan eğitime yönelmesini neden olacaktı.

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimini detaylandırmaya başlamadan önce iki önemli noktadan bahsedilmesi gereklidir. Birincisi, uzaktan eğitim örgün öğretimin yanı sıra başvuru bir yöntem değil, başlı başına bir alandır. Diğer husus ise uzaktan eğitim gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil, dünyanın en zengin ve sanayileşmiş ülkelerin eğitim sistemidir (Birinci Uzaktan Eğitim Sempozyumu, 1999: 25).

Uzaktan Eğitim uygulamalarının uzun bir geçmişe sahip olduğu genel olarak kabul görmektedir. Hatta giriş kısmında bir panoraması verilen bu uygulamaları eski çağlara kadar dayandıran bilim insanları olsa da çalışmamız açısından uzaktan eğitimin bir disiplin olarak belirmesine odaklanmak yerinde olacaktır. Bu anlamda “uzaktan eğitim” terimi ilk kez 1892 yılında Wisconsin Üniversitesi'ne ait bir katalogda kullanılmıştır. Yine aynı üniversitenin bir yöneticisi olan William Lighty aynı terimi bu kez 1906 yılında kaleme aldığı bir yazıda kullanmıştır (Kaya, 1996: 4).

Uzaktan eğitimin ilk kez uygulanması ile daha önceki bir tarihe dayanır. Başlangıçta uzaktan eğitim yazılı materyallerle ve posta yoluyla yapılıyordu. Öyleyse ilk aşamada uzaktan eğitimin mektuplarla yapıldığı söylenebilir. 20 Mart 1728 tarihi bu süreç için önemlidir. Bu tarihte Boston gazetesinde “steno dersleri'nin verileceği duyurulmuş ve ilgili derslerin uzaktan verileceği belirtilmiştir (Kırık, 2014: 80). 1933 yılında ise bir başka gazetede mektupla kompozisyon dersleri verileceği ilan edilmiştir. Ancak hemen her kaynakta uzaktan eğitimin başlangıcı olarak aktarılan bu ilanlarda bir sorun vardır: iki yönlü iletişimden ya da notlandırma detaylarından hiç bahsedilmemiştir. Dahası bu ilanlarda verilen derslerin verilip verilmediği; verildiyse öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişimin niteliği veya eğer varsa notlandırmanın ne şekilde yapıldığı bilinmemektedir. Bu anlamda o yıllardaki uzaktan eğitim uygulamaları

konusunda kesin bilgiye sahip olduğunu iddia etmemek daha temkinli ve doğru bir yaklaşım olacaktır. Öğrencilerinin notla değerlendirildiğinin kanıtlandığı bir başka mektupla steno dersi uygulaması da (1840) İngiltere'den Isaac Pitman'a aittir. 1856 yılına gelindiğinde ise bu konuda daha örgütlü çalışmalar yapıldığı görülür ki bu aşamada karşımıza bugün de aşına olduğumuz bir dil okulu çıkar: Almanya, Berlin'de bulunan Langenscheid. Ardından da yine Almanya'da Rustinches Uzaktan Öğretim Okulu açılacaktır.

Dönemin diğer ülkelerdeki uzaktan eğitim aktiviteleri ise şöyle sıralanabilir:

- Güney Afrika'da Ümit Burnu Üniversitesi'nin ve uzaktan eğitim programlarının kurulması (1873)
- ABD'de Mektupla Eğitim Üniversitesi (1883)
- ABD'de Wisconsin Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulamaları (1891)
- ABD'de Chicago Üniversitesi Uzaktan Eğitim Bölümü (1892)
- İngiltere'de Oxford Üniversitesi öğrencilerinin bitirme sınavlarının uzaktan eğitim yoluyla yapılması (1894)
- İsveç'te Hans Hermod uzaktan eğitim uygulayan lise (1898)
- Avustralya'da Queensland Üniversitesi uzaktan eğitim uygulamaları (1910)
- Yeni Zelanda'da Mektupla Öğretim Okulu (1922) (Kaya, 1996: 10-11)
- Japonya'da Uzaktan Eğitim Yasası kapsamında askerlere ve okula devam edemeyenlere uzaktan eğitim verilmesi (1948)
- Avustralya'da Üniversite Dışı Öğretim Fakültesi kurulması (1949)
- Çin'de Mektupla Eğitim Merkezi kurulması (1950)

Dünya genelinde önemi anlaşılan uzaktan eğitim uygulamalarına İtalya, Kanada, Hindistan, Polonya, İspanya gibi ülkelerden de destek gelmiştir (Kırık, 2014: 81).

1960'lı yıllardan itibaren dünyada uzaktan eğitim uygulamalarının biçim ve nitelik değişimi belirginleşerek belli standartları oluşturmaya başlar. Ancak teknoloji ile harmanlanan bu standartların kökenleri de yine erken uzaktan eğitim uygulamalarında saklıdır. Ayrıca yeni dönemdeki uygulamalar yabancı dil eğitimine odaklanmaya başlamışlardı.

Alman eğitimci Otto Peters'in da 1960-1970 yılları arasında Almanya'da tanıttığı erken dönem uzaktan eğitim uygulamalarında gelenekselin her alandaki değişimine odaklanmış; daha vizyoner bir bakış açısıyla endüstrileşme ile eğitim ilişkisini kurmuştur.

İlk kuşak uzaktan eğitim çalışmalarına teorik açıdan mercek tutulduğunda öne çıkan iki kavram vardır. Bunlardan ilki, kar amaçlı okulların kuruluşunun erken zamanlarında uygulanan “evde çalışma”, diğeri ise üniversitelerde uygulanan “bağımsız çalışma”dır. Bu çalışmalarda amaç belli bir mesafedeki ya da uzaktaki bireye eğitim vermektir.

Uzaktan eğitim teorisyeni Charles Wedemeyer’a göre (1981), bağımsız çalışma kuramının özü öğrencinin özgür ve özerk olmasıdır. Wedemeyer’ın yarattığı on özelliğe göre, sistem zamandan ve mekandan bağımsız olmalıdır. Öğrenci daha fazla sorumluluk almalıdır ve gardiyan tipi öğretmenden vazgeçilmelidir. Dersler ve yöntemler daha fazla çeşit olmalıdır. Medya ve yöntemler mümkün olduğunca çok ve harmanlanarak kullanılmalıdır. Dersler dondurulmamalı, tekrar tekrar tasarlanıp geliştirilmelidir. Öğrenciler zorlukları ya da engelleri ortadan kaldırarak ölçüme tabi tutulmalıdır ve son olarak kendi hızında eğitim fikri desteklenmelidir. Bir diğeri önemli teorisyen Michael Moore (1970) ise yukarıda kısaca özetlenen ilkeleri desteklemekle beraber konuya farklı bir evrene odaklanarak yaklaşır. Ona göre üzerinde durulması gereken nokta öğrenenle öğrenen arasındaki ilişkidir, pedagojidir. Moore’un etkileşimsel uzaklık teorisi, bağımsız çalışma teorisinin özerklik özelliğiyle birlikte etkileşime de önem atfeder. Diyalog öğretimsel konuşma olarak ana unsurdur (Simonson ve Smaldino, 2009: 42-43).

İlk kuşak uzaktan eğitim uygulamaları ile birlikte diğeri kuşakların genel özelliklerini de bilmek konunun tarihsel gelişiminin anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

İkinci kuşak uzaktan eğitim uygulamalarına radyo ve televizyon damgasını vurmuştur. Kitle iletişim araçlarında yaşanan bu gelişme ve değişim uzaktan eğitim uygulamalarının da çehresini değiştirecekti. Özellikle radyonun 1920’de yaygın hale gelmesi üniversiteleri heyecanlandıran bir gelişmedir. Hatta ABD’de üniversiteler kendi radyolarını kurarak eğitim hizmeti vermeye başlamışlardı. 1923’te eğitim amaçlı radyo programları başlamış ve 500’den fazla radyo istasyonu bu amaçla çalışmıştır. 1930larda ise radyo aynı amaçla tüm dünyada kullanılmaya başlamıştır. Radyo programları aracılığıyla ulaşım, tarım, bilim ve teknoloji alanlarında eğitimler verildi. Bu eğitimler sadece öğrencilere yönelik değildi (sadece bu yıllarda 1 milyon öğrencinin uzaktan eğitim aldığı bilinmektedir), aynı zamanda halk da bu yayınlardan faydalanmıştır. (Kırık, 2014: 81). 1930ların sonunda ise uzaktan eğitimde radyonun yerini televizyon almaya başlamıştır. Iowa Devlet Üniversitesi televizyonla eğitim için ağız hijyeni ve astronomi konulu programlar hazırlarken; 1939 yılında Los Angeles’taki bir lise sınıf ortamında televizyonla uzaktan eğitim almıştır. II. Dünya Savaşından sonra (1939-

1945) ise 2053 televizyon kanalından 242'si ticari değil eğitimsel amaçlarla yayın yapmaktaydı. 1950 yılına damga vuran gelişme ise Ford'un milyonlarca dolarlık bir bütçeyi televizyonla eğitim programlarına ayırmasıydı. 1952 yılındaysa ilk kablolu televizyon (CATV) "tele-kurs" (tele-okul) olarak yayın hayatına başlayacaktı (Moore ve Kearsley, 2005: 31-32). Tüm ülkelerin uygulamalarını tek tek açıklamak mümkün değilse de uzaktan eğitim uygulamalarının İtalya'da "tele scuola", İngiltere'de "Açık Üniversite", Almanya'da "Tele Kolleg" ve "Fern Universität", İsrail'de ise "Everyman's University" isimleriyle faaliyet gösterdiğini bilmek faydalı olacaktır (Alkan, 1987: 72).

Ayrıca Tanzanya, Zimbabve, Brezilya, Sri-Lanka, Endonezya, Nepal, Nijerya, Pakistan, Kenya gibi farklı gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler de uzaktan eğitimi özellikle öğretmen yetiştirmede başarı ile uygulamıştır. Örneğin Tanzanya'da, hiç öğretmenlik deneyimi olmayan 45.000 kişinin acil bir uzaktan eğitim programıyla bu mesleğe geçişi sağlanmıştır. Brezilya'da ise lise mezunu öğretmenlerin bilgilerini artırmak üzere Logos II Projesi bir uzaktan eğitim uygulaması olarak hayata geçirilmiştir (Aybay ve Aybay, 1996: 42).

Uzaktan eğitim gelişmekte olan ülkeler dahil olmak üzere neredeyse her ülkede kendisine bir uygulama alanı açmıştır. Teknolojik gelişmelere erişim de uzaktan eğitime sistemsel yaklaşımları zorunlu kılmıştır. Teknolojilere erişim farklı coğrafyalarda uzaktan eğitimin farklı aşamalarda gelişim göstermesine sebep olmuştur. Ancak o ya da bu seviyede hemen hemen tüm ülkeler uzaktan eğitimin faydalarından yararlanmaya başlamışlardı. Kablolu yayın teknolojilerinin yanı sıra fiber optik teknolojisinin kullanılmaya başlamasıyla 1990'lardan itibaren uzaktan eğitim bugünkü çehresini kazanmaya başlamıştır.

3. TÜRKİYE'DE UZAKTAN EĞİTİMİN GEÇMİŞİ VE BUGÜNE UZANAN SÜREÇ

Türkiye uzaktan eğitim teknolojileriyle Avrupa ülkelerine kıyasla daha geç tanışmış olmasına rağmen uzaktan eğitim fikri şaşırtıcı derecede erken tarihlerde gündeme getirilmiştir. Ülkemizde ilk uzaktan eğitim çalışmaları Amerikalı filozof ve eğitim kuramcısı John Dewey'in sunduğu "Öğretmen Eğitim Raporu" veya tam adıyla "Türk Eğitimi Üzerine Öneriler ve Rapor" ile 1924 yılında incelenmeye başlamıştır (Bakioğlu ve Can, 2014: 39). 1927 yılında ise eğitim sorunlarının konuşulduğu bir toplantıda gündeme getirilmiştir. Amaç, mektupla öğretim şeklinde halkın okuma yazma oranında bir yükseliş sağlamaktı. Ancak okuma yazma bilmeyenlerin toplumun neredeyse %90'ını oluşturduğu bir ülkede öğretmensiz eğitim yapılamayacağı fikri daha ağır basmıştır (Kaya, 1996: 12-13). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de

de uzaktan eğitimle yapılan uygulamaların ikincil derecede bir eğitim olarak görüldüğü sanılmaktadır (Şeren ve İvgin, 2010: 7). Her ne kadar aynı yıl haberleşme yoluyla eğitim uygulamaları için bazı denemeler yapılmış ve hatta 1933- 1934 yıllarında mektupla öğretim kursları açılmışsa da sonrasında, yapılan çalışmalar imkansızlıklar ve algıdaki farklılık nedeniyle kelimenin tam anlamıyla durmuştur. 1941-1951 yılları arasında 10-15 dakikalık radyo yayınları ile uzaktan eğitim faaliyetlerinde bulunulmuştur. Özellikle ziraat ve köylünün çeşitli sorunlarının konu alındığı programlar giderek daha profesyonel hale gelmiştir. Daha sonra kadınlara ve çocuklara yönelik benzer programlar da yapılmıştır. 1950'li yıllara ise Öğretici Filmler Merkezi (ÖFM) (daha sonra Film Radyo Grafik Merkezi, Film Radyo ve Televizyonla Eğitim Başkanlığı ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü isimlerini almıştır) ve İstanbul Radyosu tarafından hazırlanan kırsal kesime yönelik bilgilendirme yapan radyo sohbet programları damgasını vurmuştur. Yine aynı dönemde kurulan FONO Açıköğretim Kurumu özel çalışmaların yanı sıra kamu kurumlarıyla yaptığı ikili eğitim anlaşmalarıyla uzaktan eğitime ayrı bir boyut kazandırmıştır (Bozkurt, 2017: 94-95).

Bu konuda yeni bir atılım Ankara Üniversitesi tarafından gelecekti. Üniversitenin Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1950 yılında uzaktan eğitim çalışmalarına başladı. 1960 yılında orta dereceli meslek okulu mezunlarına uzaktan üniversite imkanı tanınırken bir yıl sonra ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Mektupla Öğretim Merkezi, bugünkü adıyla Açıköğretim Fakültesi kurulmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı 1974 yılında bu merkeze yükseköğretim sağlama görevi verecekti). Ayrıca TRT "eğitim ve öğretime yardımcı olma" yasal düzenlemesiyle sorumluluğu üstlenmiş, uzaktan eğitim faaliyetlerini yayınlar yoluyla daha sistematik ve kapsamlı biçimde yürütmeye devam etmiştir. Öncelikli amaç kapasite sorununu çözmek ve öğretmen ihtiyacını giderebilmektir. Bu nedenle Örgün Eğitim Enstitüsü, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu ve Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu seviyelerinde uzaktan eğitim veya basılı materyallerle uzaktan yaz okulu uygulamaları yapılmıştır. Ayrıca Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü düzeyinde sevk ve idarecilik programları da açılmıştır (Bakıoğlu ve Can, 2014: 39-40). 1974 yılı uzaktan eğitim uygulamaları konusunda ciddi ilerlemeler kaydedildiği bir yıldır. Çünkü uzaktan eğitim faaliyetleri hükümet programlarına ve kalkınma planlarına dahil edilmiştir. Bu doğrultuda Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR) ve deneysel bir çalışma olup bir yıl içinde başarısızlıkla sonuçlandığına karar verilen Deneme Yüksek Öğretmen Okulu (DYÖO) kurulmuştur. 1976-1977 yıllarında ise YAYKUR faaliyetlerinde televizyon ağırlıklı biçimde kullanılmaya başlanmıştır (Bozkurt 2017: 96-98) ki bu uygulama,

uzaktan eğitim teknolojilerinin ilgili programlara eklenmesi konusunda yeni bir dönem başlatacaktır. Türkiye’de eğitim-öğretimde televizyondan yararlanılması her şeyden önce yasal bir durumdur. 1961 Anayasası’nın “Radyo ve Televizyon İdaresi ve Haber Ajansları” konusunu düzenleyen 21. Maddenin üçüncü paragrafında radyo ve televizyon idaresinin, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılındığı belirtilmiştir. Yine dönemin anayasasındaki ilgili maddeye dayanılarak çıkarılan 359 sayılı TRT Yasasında da yine radyo ve televizyon yayınlarında eğitim yayınlarına yer verilmesi hususu yer almaktadır (Aziz, 1975: 29).

Her ne kadar uzaktan eğitim uygulamalarının giderek geliştiği anlaşılrsa da 1970-1980 yılları arasında Türkiye’deki siyasal atmosfer bu hizmetleri zaman zaman kesintiye uğratmıştır. Durdurulan uzaktan eğitim uygulamaları ise yeni siyasi ortam çerçevesinde yeniden şekillendirilmiştir. Bu bağlamda 1980li yıllara 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası ile Anadolu Üniversitesi bünyesinde açılan Açıköğretim Fakültesi dikkat çekici bir ilerleme gösterecektir. Fakülte, ülke düzeyinde uzaktan eğitim hizmeti görevini üstlenmiş ve eğitimde fırsat eşitliği ilkesini vurgulamıştır. Ayrıca bilgisayar teknolojilerinin uzaktan eğitim programlarında ana bileşen haline getirilmesi çalışmaları da yine aynı fakülte tarafından başlatılmıştır. Kuruluşundan on yıl sonra Açıköğretim Fakültesi bu kez de eğitim sisteminin ortaöğretim kademesinde etkili hale gelecek ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2 Haziran 1992 tarih ve 12633 sayılı yazısı ile Açıköğretim Lisesi kurulacaktır (Kaya, 1996: 14). Böylece eğitimin önemli bir kademesinin önündeki kısıtlılıklar bu yolla çözülmeye çalışılacaktır. Yine yükseköğretim boyutunda ise tüm Türk üniversitelerine uzaktan eğitim yapma hakkının tanınması, Fırat Üniversitesi’ni harekete geçirmiştir: 1992 yılından itibaren, bir yıl önce üniversite bünyesinde kurulan Fırat TV, kurum içerisinde gerçekleştirilen bilimsel faaliyetleri yayınlamaya başlamıştır. Ayrıca dersler de bu kapsama alınmıştır ve sertifikalı kurslar da düzenlenmiştir. Fırat Üniversitesi ve Fırat TV uzaktan eğitimde gelişen teknolojilere ayak uydurulduğunun önemli bir göstergesidir (Varol, 2003: 1).

Uzaktan eğitimin son ve güncel aşamasını oluşturan bilişim tabanlı ve internet destekli dönem 1990’ların ortasında başlamıştır. Bilkent Üniversitesi 1996 yılında video konferans sistemi kurarak bazı derslerin Amerika’dan yürütülmesini sağlamıştır. Aynı yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Enformatik Enstitüsü’nün liderliğinde ülkemizde internet aracılığıyla uzaktan eğitim uygulamaları dönemi başlamıştır. Yine aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) de yürüttüğü uzaktan eğitim projesi ve kurduğu merkezle alana önemli katkılar sağlamıştır. Böylece uzaktan eğitim Türkiye’de gittikçe daha popüler bir hale gelmiştir

(Güngör ve Aydın 2007: 7). Bu popüleritenin en gerçekçi sebebi, uzaktan eğitimin geleneksel sınıflarda verilen eğitime bir alternatif olarak değil, bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmasıdır (Demirci ve Yamamoto, 2011: 88). Yine 1996'da uzaktan eğitimin Türkiye öncüsü Anadolu Üniversitesi'nin tüm dünyada öğrenci sayısı ile, bu yöntemle eğitim veren Mega Üniversiteler arasında yer alabilmesi bu ihtiyacın pratik sonuçlarının en açık göstergelerinden birisidir. Özünde açıklık felsefesi olan ve esnek öğrenme fırsatları sunan (Yüzer, 2017: 29-30) uzaktan eğitim kavramı, farklı ortamlarda farklı ihtiyaçlardan doğmuş farklı metotlarla uygulanan bir sistem olsa da aynı zamanda tüm aktörlerin üzerinde hem fikir oldukları özelliklere sahiptir: eğitmen ve öğrencilerin fiziksel ayrılığı, düzenlenmiş bir öğretim programı, bir eğitim kurumunun varlığı, teknoloji araçları ve materyaller ile çift yönlü etkileşim (Türkiye Bilişim Vakfı Uzaktan Eğitim Kılavuzu, 2003: 11)

1999 yılında bilgi teknolojileri üzerinde aktif olarak çalışan üniversitelerin ilgili birimlerinin ODTÜ'de bir araya gelip ortak bir politika oluşturmaya ve deneyimlerini birbirleriyle paylaşarak uzaktan eğitim sisteminde iyileştirmeler yapmaya karar vermeleriyle birlikte sıra Türkiye'de uzaktan eğitim hizmetlerinin sunumu açısından en kapsamlı yasal düzenlemelere sıra geldi:

- 1999, Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği (bu kapsamda yapılan ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitiminin amaçları belirlenmiştir; diğer konulardaki standartlar ortaya konulmuştur) günümüzde üniversitelerin uzaktan eğitim merkezi açabilmelerinin yasal dayanağını oluşturmaktadır.
- 2000, Enformatik Milli Komitesi Yönetmeliği uzaktan eğitim hizmetlerinin sunumunu geliştirmiştir.
- 2005, YÖK Uzaktan Eğitim Komisyonu kuruldu.
- 2011, (Toplumda bilinen adıyla) Torba Yasa kapsamında 6111 Sayılı Kanunun 171. Maddesi (s. 49-50) ile mevcut 2547 Sayılı Kanunun 44. Maddesinde açık ve uzaktan eğitim alanını ilgilendiren önemli değişiklikler yapıldı. Böylece bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak üniversitelerin uzaktan eğitim/öğretim programları açabilmesi yasal bir statüye kavuşturulmuş oldu (Yüzer ve Yamamoto, 2013: 194).

Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi incelendiğinde yakın bir gelecekte geleneksel okul sistemlerinin ortadan kalkarak (Sönmez, 1998: 19) bilgisayar teknolojileri aracılığıyla yaşam boyu öğrenmeye doğru evrilebilmesi ihtimali çok da uzak değildir. Ekonominin her şeyi sonsuz etkilediği bir çağda, günümüz eğitim kurumları da kendilerini yeni şartlara uyarlama ve bilgi

teknolojilerinin her türlüünü potansiyel problemlerini çözme aşamasında kullanmak zorunluluğundadırlar (Palloff ve Pratt, 1999: 3). Hem eğitim teknolojilerindeki gelişmeler hem de yüz yüze eğitim modelinde pandemi şartlarının getirdiği zorunlu değişiklikler İnternet tabanlı eğitim sistemlerinin hızla gelişmesine neden olmuştur. Elbette ki ülkemizin bu gelişmelerin dışında kalması beklenemezdi. Bilginin baş döndürücü bir hızla arttığı ve aynı oranda bilgiye ulaşımın kolaylaştığı (Kabakçı ve Karakaya, 2003: 9) bir çağda ülkemiz, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana eğitim-öğretim faaliyetleriyle birlikte düşünsel ve pratik anlamda eğitimde sınırlılıkların ortadan kaldırılması konusuna eğilmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin dünya uzaktan eğitim tarihine önemli katkıda bulunmasının yanı sıra küresel modern eğitim anlayışında da kendisine yer açmasını sağlamıştır. Bugün ülkemizdeki uzaktan eğitim uygulamaları en gelişmiş ülkelerle boy ölçüşebilecek standartlarda gelişimini sürdürmektedir.

4. UZAKTAN EĞİTİMDE 'YARIN' NE OLACAK?

Gelinen noktada Moore Yasası geçerliliğinde bilgi ve bilgiye erişim sürekli artmakta ve zeminden gelen kitle için yeni öğrenme-öğretme modelleri ortaya çıkmaktadır.

Kavramsal içerik anlamında Uzaktan Eğitim, "Online (Çevrimiçi) Öğrenme" kavramına dönüşmektedir. Öğrenme ise sosyal ve akran etkileşimli modellere evrilmektedir. Yakın dönemde görüldüğü üzere bilişim sistemlerinin öğrenme sistemlerindeki rolü hem arttı hem de vazgeçilmez oldu. Dolayısıyla gelecekteki dönemlerde bilişim sistemlerinin eğitim hayatımızdaki yeri fazlasıyla artacaktır.

Pandemi dönemi öğrenenler ve öğretenler açısından alışkanlıkları değiştirerek onları yeni arayışlara yöneltti. Dolayısıyla adaptif öğrenme (Adaptive Learning), Tersyüz-edilmiş öğrenme (Flipped Classroom) gibi yeni modeller uygulanmaya başlandı.

Bilişim sistemlerinin yarattığı olanaklar yukarıda belirtilen ve genel adı "Harmanlanmış Öğrenme" (Blended Learning) olan bu modellerin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Gelecekte zorunlu fiziksel şartlara bağlı öğrenme yerine "Öğrenme Yönetim" sistemleri yardımıyla video, animasyon, simülasyon, e-book, oyunlaştırma (gamification) seçenekleri, tartışma forumları, konu anlatımını pekiştirici sınavlar ile öğrenme oranlarını arttırması hedeflenecektir.

Böylece öğrenciler önceden planlanmış programları ile konu hakkında araştırma yaparak, videoları izleyerek, etkileşimli içerikleri çalışarak derse hazır olarak gelecek, fiziki veya sanal

sınıflarda gruplar halinde akran iletişimi de sağlayarak daha evrensel ve güncel bilgilerle donanacaktır.

Akademisyen desteği ise bir danışman rolünde ilerleyerek daha yoğun bir bilgi ortamı yaratıp dersin ilerlemesini sağlayacaktır.

Özellikle adaptif öğrenme modelinde öğrenenlerin kendilerine uygun öğrenme seçenekleriyle öğrenme sağlanacağından daha nitelikli insanların yetişeceği sağlanmış olacaktır.

Ayrıca AR teknolojisinin gelişmesi ile akademik hayatta yeni öğrenme eğilimlerinin başlayacağı; bu yeni trendlerin üniversite kavramında, diploma ve sertifika sisteminde önemli değişiklikler yapacağı da öngörülmektedir.

5. SONUÇ

Günümüzde toplum baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojinin tam ortasında kalmıştır. Hızlı teknolojik değişimlere ve her alanda küreselleşmeye ayak uydurabilmek için bilgi toplumuna dönüşmek zorunluluğu son dönemde tüm dünyanın mücadele ettiği ve belli ki bir süre daha mücadele edeceği pandemi koşullarıyla daha da belirgin bir hal almıştır. Son zamanlarda bir gereklilik olarak yeniden şekillenen eğitim, teknoloji kullanımı ile interneti bir araya getirmiştir. Böylece uzaktan eğitim konusu tüm dünya için ana konulardan biri haline gelmiştir.

Her ne kadar uzaktan eğitim fikri gelişen teknolojiyle ortaya çıkan bir zorunluluk ya da küresel salgının eğitim alanında yarattığı güncel bir çözüm gibi görünse de aslında bu fikir 18. ve 19. yüzyıllarda, o dönemin olanaklarının izin verdiği ölçüde uygulanan bir eğitim modeliydi. Amaç, eğitime herhangi bir sebeple ulaşamayan dezavantajlı kesime en temel haklardan biri olan eğitimi sağlamaktır. Ülkemizde ise bu fikir öğretmen yetiştirme hedefiyle kendisini göstermiştir. Bugün dünyadaki ve Türkiye'deki uzaktan eğitim uygulamaları yüksek standartlarla ve eğitimde köklü değişikliklere yıl açarak başarıyla ilerlemeye devam etmektedir.

Sonuç olarak dezavantajlı bireylere mektup, radyo ve televizyon ile eğitim götürmeye çalışan uzaktan eğitim uygulamaları zamanla yeni ve gerekli bir eğitim modeline dönüşmüştür. Uzaktan eğitim uygulamaları pandemi koşullarında eğitimi sürdürmek için bir çözüm gibi görünse de, bakış açısı biraz genişletildiğinde bugün bu uygulamaların hemen hemen herkesin kişisel ve mesleki gelişimleri; içerisinde bulunduğumuz toplumda 'var' olabilmenin bir gereği olarak gelişerek yoluna devam ettiği görülecektir.

KAYNAKÇA

Alkan, C. (1987). Açıköğretim Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Sorun, Kavramsal Esaslar, Yapı ve İşleyiş, Örnek Uygulamalar, Araştırmalar), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.

Aziz, A. (1975). Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Bakioğlu, A & Can, E. (2014). Uzaktan Eğitimde Kalite ve Akreditasyon, Vize Yayıncılık, Ankara.

Balcı Demirci, B; Telli Yamamoto & Demiray, U. (2011). Türkiye’de E- Öğrenme Gelişmeler ve Uygulamalar II, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Birinci Uzaktan Eğitim Sempozyumu (1999). Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Yayınları, Ankara.

Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı: 2, s. 85-124.

Ebranati, P. (2007). Eğitimciler İçin E- Öğrenme Esasları, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Eby, G; Telli Yamamoto, G. & Demiray, U. (2012), Türkiye’de E Öğrenme Gelişmeler ve Uygulamalar III, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Gülümbay, A. A. (2006). Yükseköğretimde WEB’e Dayalı ve Yüz Yüze Ders Alan Öğrencilerin Öğrenme Stratejilerinin, Bilgisayar Kaygılarının ve Başarı Durumlarının Karşılaştırılması, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Güngör, A; Aydın, N; Karahoca, A. & Toklu, Ç. (2007). SOCRATES-ERASMUS 114046-CP- 1- 2004-1- BG- ERASMUS- TN European Thematic Network for Doctoral Education in Computing, E Learning Conference ’07 Computer Science Education, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kabakçı, I & Karakaya, Z. (2003). WEB’de Öğrenme Ölçme ve Değerlendirme, Türkiye Bilişim Derneği Yayınları (19), Ankara.

Karacaoğlu, Ö. C. (2011). Online Eğitimde Program Geliştirme, İhtiyaç Yayıncılık, Ankara.

- Kaya, Z. (1996). Uzaktan Eğitimde Ders Kitapları "Açıköğretim Lisesi Örneği", Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Kırık, A. M. (2014). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu, Marmara İletişim Dergisi, Sayı: 21, s. 73-94.
- Medici, A. (1972). Yeni Eğitim, Varlık Yayınları, Ankara.
- Moore, M. G. & Kearsley, G. (2005). Distance Education A Systems View, Thomson Wadsworth, Kanada.
- Palloff, R. M. & Pratt, K. (1999). Building Learning Communities in Cyberspace Effective Strategies For the Online Classroom, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Rosenberg, M. J. (2001). E- Learning Strategies for Delivering Knowledge in the Digital Age, The Mc Graw- Hill Companies, ABD.
- Simonson, M; Smaldino, S; Albright, M. & Zvacek, S. (2009). Teaching and Learning at a Distance Foundations of Distance Education, Pearson Education, ABD.
- Sönmez, V. (1998). Gelecekteki Olası Eğitim Sistemleri ve Bazı Araştırmalar, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Şeren, A. A. & İvgin, H. (2010). Uzaktan Eğitimde Ders Notu Yazma Teknikleri, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Türkiye Bilişim Vakfı Uzaktan Eğitim (E- Öğrenme) Kılavuzu Sürüm 1. (2003). Türkiye Bilişim Vakfı Yayınları, Ankara.
- Türkiye 1. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu 12-15 Kasım 1996. (1996). Milli Eğitim Bakanlığı Film Radyo Televizyonla Eğitim Başkanlığı Yayınları/UZEV, Ankara.
- Waterhouse, S. (2005). The Power of E Learning The Essential Guide For Teaching In The Digital Age, Pearson Education, ABD.
- Varol, A. (2003). Düünden Bugüne Fırat Televizyonu İlk Yerel Üniversite Televizyonu), Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanlığı Yayınları, Elazığ.
- Yüzer, V. (2017). Açık ve Uzaktan Öğrenmede Bireysel Farklılıklar, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Yüzer, V; Telli Yamamoto, G & Demiray, U. (2013). Türkiye’de E- Öğrenme Gelişmeler ve Uygulamalar IV, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.